

La presència de Carles Miralles a l'Institut

1. PROLEGÒMENS

El 29 de març de l'any 2012, Salvador Giner i Isidor Marí —presidents en aquells moments de l'Institut i de la Secció Filològica, respectivament—, Carles Miralles i jo mateixa vam intervenir en una sessió de celebració del centenari de la Secció Filològica al Centre d'Études Catalanes de París, organitzada conjuntament per l'Institut i Mònica Güell, directora del Centre. A la revista *Catalonia*, publicació semestral en línia del Centre, es poden llegir les conferències que hi vam pronunciar.

Carles Miralles hi va parlar de «Llengua, política i cultura».

En la meua intervenció, que vaig titular «Relació succinta de les vicissituds d'hel·lenistes i llatïnistes a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans», s'hi poden llegir aquestes paraules: «no dedicaré més temps a la figura de Carles Miralles, perquè sortosament encara està escrivint la història dels hel·lenistes de la Secció Filològica de l'Institut».

D'aquest acte no fa ni quatre anys. I avui, 28 de gener de 2016, recordem Carles Miralles, quan ja fa un any que tenim «de tu nostàlgia».

2. *IN MEDIAS RES*

Del Carles Miralles poeta i hel·lenista —com li agradava de ser presentat—, en parlaran i n'han parlat ja. La meua intervenció voldria ser un apunt sobre la presència de Carles Miralles a l'Institut. A l'Institut: en majúscula i sense complements, que era com ell en digué sempre. I la presència que, potser, ell havia volgut deixar-hi. No tant una presència institucional, de càrrecs i activitats que empren-

gué, o no va tenir, sinó més aviat allò que potser en podríem dir la seva manera de viure l'Institut, aquell senyal indeleble que hi ha deixat, la concepció que de l'Institut tingué i difongué, alguna cosa de subtil i fonda, al mateix temps, resseguida especialment a través dels seus discursos, en solitari, davant del Ple de l'Institut.

Potser m'explicaré millor al llarg de les paraules que segueixen, glossadores d'aquests textos de Carles Miralles.

Tot i que com a soci de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut, ja als anys seixanta Miralles va encetar una relació amb l'Institut, la primera presència destacada de Carles Miralles a l'Institut és de l'any 1979, amb la seva participació en la creació de la societat filial adscrita a la Secció Filològica, Societat Catalana d'Estudis Clàssics, ara presidida per Montserrat Jufresa, com ja ha estat dit.

Va exercir com a president de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics fins a l'any 1992, mesos després d'entrar com a membre numerari, fet que es va produir el 21 de maig de 1991. En aquells moments ja feia anys que era catedràtic de filologia grega de la Universitat de Barcelona, de la qual havia estat vicerector (1981-1986).

El mateix dia que ho feia Miralles, també s'incorporaven a la Secció Filològica com a membres numeraris Maria Àngels Anglada (traspasada l'any 1999), Joaquim Mallafre, Jordi Sarsanedas (traspasat l'any 2006) i Josep Vallverdú; Marià Villangómez (traspasat l'any 2002) entrava com a membre corresponent.

Des de l'any 1995 fins al 1998, Miralles va ser secretari de la Secció Filològica, sota la presidència de Joan A. Argenter. Just l'any 1998 va començar a exercir el càrrec de secretari general de l'Institut, sota la presidència de Manuel Castellet, que va concloure l'any 2002. No va poder ser el president del centenari, com tantes vegades m'havia confessat que li hauria agradat.

Fins a la seva mort, va presidir la Comissió Lexicogràfica de la Secció Filològica i el Consell Supervisor del TERMCAT, va ser representant de l'Institut a la Institució de les Lletres Catalanes, al Consell Social de la Llengua Catalana o membre de la comissió tècnica de la Fundació Mercè Rodoreda, entre d'altres.

Quan exercia de secretari general, es va produir la mort de Ramon Aramon. Era el dia 17 de juliol de l'any 2000. El 30 d'octubre, tres mesos després d'aquesta mort, l'Institut va dedicar un acte d'homenatge a Aramon, el secretari general que havia ocupat més anys el càrrec. Miralles hi va participar amb un text, que es pot llegir a la semblança que va publicar l'Institut. Hi explica la seva relació amb Aramon, que s'inicià ja l'any 1964, i també com, de la mà d'Aramon, va conèixer, pas a pas, l'Institut i una determinada manera de viure l'Institut. Si començo amb una citació d'aquest discurs, és perquè Miralles hi evocava els principis, i no només cronològics. Hi digué això: «El 1976 vaig acompanyar-lo uns quants dies en un viatge a Brussel·les. [...] Va ser una de les comptades vegades que em va parlar d'ell, del que hauria volgut fer i del que havia fet: em va venir a dir que **potser era més important el servei al país que l'excel·lència en els estudis i l'especialització**, i

que de primer havíem de recuperar les coses nostres, la tradició d'abans de la guerra, en allò que tenia de més essencial.» (2)

I afegia més endavant:

«El secretari general que us parla, però, des de l'evocació de la persona i mirant de dir, amb pinzellades precises i de reconeixement, el que aquell secretari general va ser per a l'Institut, per a la llengua i la cultura catalanes, us parla, ben cert, des d'una posició sortosament diferent. Però us en parlo jo —i no qualsevol altre membre, molts dels quals l'havien tractat més que jo i ell els tenia més confiança— com a secretari general que ara sóc de l'Institut, perquè tot ha canviat, però va ser des d'aquest càrrec que ell va **servir l'Institut**. I he de dir que aquesta coincidència és un honor per a mi, que ara provo, ben altrament, de fer, emperò, **això mateix**.» (4)

3. «AIXÒ MATEIX», ÉS A DIR, «SERVIR L'INSTITUT» I «EL SERVEI AL PAÍS»

Ara sí, anem als principis, també als temporals. Quatre anys després d'haver estat nomenat membre numerari de l'Institut, concretament el 20 de desembre de 1995, Carles Miralles va pronunciar el seu primer discurs davant el Ple de l'Institut, reunit en sessió ordinària. Aquesta conferència va constituir, més tard, la semblança biogràfica de Lluís Nicolau d'Olwer, publicada per Presidència amb el número 12 de la col·lecció. Simptomàticament, Miralles va titular el seu treball «“Servir el comú quan l'hora arriba és llei de tota democràcia”. Aproximació a l'humanisme de Lluís Nicolau d'Olwer».

No ha de resultar gens estrany que Miralles triés la figura de Nicolau d'Olwer per al seu primer discurs a l'Institut, ni que triés aquest títol. El que voldria palesar en aquestes pàgines és la tria pensada i eloqüent de Miralles a l'hora de parlar al Ple, tot al llarg dels anys, les «fidelitats» de Miralles.

Miralles sentia una gran admiració per la figura i l'obra de Nicolau, com ja és conegut i com anirem veient. Justament l'any 1995 es va fer públic l'inventari, catalogat per Rosa Soler i Eulàlia Miret i prologat per Montserrat Vilà, del fons Nicolau d'Olwer. Era constituït pel llegat intel·lectual que va deixar Nicolau a la seva mort i que l'Institut va acollir. El fons havia arribat a l'Institut l'any 1984 i al Servei de Documentació l'any 1992.

En aquest primer discurs de 1995, Miralles exposà el recorregut acadèmic de Nicolau i el seu pas a l'acció política, va anar desgranant els càrrecs més importants que va exercir. Digué:

«Un home amb el seu currículum acadèmic, membre numerari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1918, amb els seus mèrits d'historiador de la literatura i la seva formació com a hel·lenista i llatínia, orientat clarament cap a l'edat mitjana, estava destinat a una càtedra com la que obtingué de

llatí medieval a la Universitat Autònoma de la República el 1932. Reporta Guansé que, anys després, “sovint es planyia amb amarguesa que l’haguessin arrencat de la pau del seu gabinet de treball”. [...] Va cedir, com ell ho deia de Metge, perquè **servir la comunitat és un deure indefugible, si n’arriba l’hora.**» (10)

Per acabar amb aquesta reflexió:

«L’últim factor conformador de l’humanisme de Nicolau sembla, en efecte, aquesta seva inquisició sobre allò que, havent determinat la constitució de Catalunya com a nació, ha romàs a través dels segles, no sense canvis, com a constitutiu específic de la catalanitat, de l’esperit català, per dir-ho com ell ho deia, més enllà fins i tot de les vicissituds històriques. Recuperar això, entre el *Volksgeist* i la literatura, i constantment confrontar-ho amb la gran lliçó dels grecs i amb les aspiracions de les idees i dels pobles capdavanters contemporanis, des d’una irrenunciable concepció de la cultura com a fet moral, heus ací el nord, dins dels ideals noucentistes, de l’humanisme de Nicolau, disposat a més a **servir el comú com a base de la democràcia**. Si en el seu discurs d’entrada a l’Institut evocava “l’esperit nacional”, en definitiva el patriotisme de Ramon Muntaner, “que visqué en totes les terres catalanes”, era simptomàtic el tema del que pronuncià l’any 1933 a l’Ateneu Barcelonès: *Del patriotisme i la democràcia en el procés constitucional de la Catalunya antiga.*» (12)

Nicolau va ser, tot al llarg de la vida, un referent per a Miralles. És una de les «fidelitats» de Carles Miralles.

En la seva condició d’hel·lenista, Miralles s’exigia contribuir a fer conèixer els clàssics i els conreadors dels clàssics, i fer-ho també des de l’Institut, com ja ha estat mostrat abans.

A l’inici del discurs sobre Nicolau de l’any 1995, Miralles es referí als dos professors de la Universitat de Barcelona que van exercir una influència més clara sobre Nicolau, Antoni Rubió i Lluch i Lluís Segalà. I afirmava:

«De manera que Rubió i Lluch, vull dir, ja era una garantia, com a mestre, respecte del grec que sabia Nicolau. Ara, Nicolau mateix reconeixia, anys a venir, el mestratge de Segalà, un home més gris i metòdic però un gran treballador i tan excel·lent com exigent com a professor.» (6)

Degué ser, en part, aquesta motivació la que va empènyer Miralles a rescatar la figura de Lluís Segalà, membre de l’Institut, de la primera Secció Filològica, per mostrar la vàlua i l’admiració que Nicolau li professava i fer una nova conferència pronunciada davant el Ple el dia 22 d’octubre de l’any 2001, que configura la semblança biogràfica de Lluís Segalà i Estalella, publicada per Presidència, amb el número 25. S’hi pot llegir:

«Segalà va tornar a Barcelona el 1906 i l’any següent Prat de la Riba engegava l’Institut. Quan va ser cosa de posar fil a l’agulla de l’**endreç de la llengua**, un savi com Segalà, amb una sòlida preparació filològica i hel·lenista, va semblar impres-

cindible. Sobretot perquè, en l'endemig, Segalà s'havia guanyat amb les seves classes a la Universitat renom d'eficaç i de rigorós. [...]

»Atès que aquesta semblança havia d'anar més enfocada cap a la vinculació de Segalà a l'Institut, vaig anar a mirar si a l'Arxiu teníem res d'interessant, pel que fa a aquest tema, i hi vaig trobar, guiat per la gentilesa de la senyora Eulàlia Miret, una nota necrològica, que sembla immediatament posterior a la mort de Segalà; es tracta d'un manuscrit sense nom d'autor, però, comparada la lletra d'aquest text amb la d'altres manuscrits de Ramon Aramon, també d'aquell temps, en resulta amb certesa que es tracta d'un seu autògraf.» (6)

És així que Miralles es disposà «a intentar una comprensió de la tasca i la figura de Segalà des d'una distància suficient» i «mirar de situar la relació de Lluís Segalà amb l'Institut d'Estudis Catalans i d'establir ensems la situació a la cultura catalana de la seva obra i del seu prestigi». (6)

I així es va acabar confegint la semblança: amb aquest discurs de Miralles i, a més, amb la necrològica inèdita que Aramon va escriure de Segalà. D'aquesta manera, Miralles retia un homenatge triple, a Segalà, a Nicolau, a Aramon. Tres persones que havien ajudat a configurar una determinada manera de ser de l'Institut, el que Miralles tenia al cap, estimava, i hauria volgut presidir.

És sabut que, l'any 2002, Carles Miralles va presentar la seva candidatura a la presidència de l'Institut. Va començar el discurs que va pronunciar davant del Ple el dia 6 de juny d'aquell 2002 per presentar el seu programa de govern amb aquestes paraules:

«Ha fet un any que vaig decidir presentar-me a les eleccions a President de l'Institut d'Estudis Catalans perquè confluïren dues circumstàncies: d'una banda, hi havia membres que m'ho suggerien o m'hi animaven i, d'una altra, la meua dedicació a les feines i a l'equip de govern de la Secció Filològica, així com els tres anys que havia fet de Secretari General, creia jo que m'havien permès un coneixement de la situació, dins i fora de l'Institut, que podia oferir com un capital de futur a tots els membres. En la vella discussió, que van reprendre els humanistes, entre vida contemplativa i vida activa, si jo em trobava un intel·lectual inclinat a la primera, a la lectura, a l'estudi i a la recerca, no veia que això impliqués dir no a la vida activa. Al contrari, no sóc partidari d'una situació que sembla de vegades imposar-se en les nostres institucions acadèmiques, que els qui s'encarreguen de governar-les o bé abandonen l'estudi o ja han deixat enrere les bregues del servei actiu. Jo entenc que els membres de l'Institut hem de comprometre'ns amb la vida de la institució sense que aquest compromís ens eximeixi de la dedicació a la ciència, a la cultura, per mèrit de la qual en som membres.»

Les connexions entre aquestes paraules amb algunes de les que he llegit anteriorment, que Miralles havia escrit sobre Nicolau d'Olwer, es mostren nítidament, i més encara quan arribem a la segona pàgina del discurs de candidatura i llegim:

«Fem nostra aquella sentència d'un d'ells [intel·lectuals], Nicolau d'Olwer, construïda sobre la dita d'un altre de més antic, Bernat Metge. Amb ell entenem que “**servir el comú, quan l'hora arriba, és llei de tota democràcia**”, i volem remarcar les dues idees que en deriven i són per a nosaltres irrenunciables: la idea de la “unitat” de tot l'Institut, per dir-ho amb un mot de Prat de la Riba, en la tasca comuna, de tots, i la idea de la concepció democràtica, oberta i no sectària, que tenim del govern —que ve a ser, vist d'aquesta manera, el resultat o la gestió de la participació de tots en la tasca comuna.»

És sabut també que el resultat de les eleccions va ser favorable, en segona votació, a la candidatura de Josep Laporte i Salas (1922-2005), el qual va exercir la presidència des del mes de setembre de 2002 fins al mes de febrer de 2005, any en què va morir sobtadament.

Nicolau continuà ben present en la ment de Miralles. L'any 2003, Miralles va posar en marxa un projecte de l'Institut, adscrit a la Secció Filològica, que consistia en un «Estudi previ a l'edició de les Obres completes de Lluís Nicolau d'Olwer».

La raó de ser del projecte venia de la «necessitat de recuperar l'obra d'un brillant intel·lectual, filòleg, historiador, [que] va practicar el periodisme, va cultivar l'erudició i va intervenir en política. Els seus articles d'erudició i treballs acadèmics, ponències, conferències no han estat enterament recollits. Els seus llibres d'investigació tampoc han estat reeditats. Emprendre aquest projecte és complir amb un **deute històric**, ja que la seva obra constitueix una ineludible referència a la **constitució ideològica del nacionalisme català**».

Com a resultats materials del projecte vull destacar la reedició d'una obra de Nicolau per a cadascuna de les quals Miralles va escriure un pròleg: *Caliu. Records de mestres i amics* (2012) i *La lliçó de la dictadura* (2014).

4. L'ENDREÇ DE LA LLENGUA

«L'emoció que em causaria sempre d'haver estat elegit membre de l'Institut d'Estudis Catalans és multiplicada per la vacant que hi vinc a ocupar —no a omplir. Més de sis anys ha estat buida la cadira on seia Maragall, però l'escalf del poeta encara hi és, com afrontant la meua gosadia.» Lluís Nicolau d'Olwer havia obert amb aquestes paraules el discurs que va pronunciar el 28 d'abril de 1918, durant la IV Festa Anual de l'Institut.

Vet aquí una altra fidelitat de Carles Miralles. El 13 de desembre de 2004 i davant del Ple de l'Institut, Miralles va llegir un discurs sobre la figura de Maragall, que va ser publicat com a número 38 de la col·lecció de semblances. El va titular: «*Un xic exòtic i desorientat*». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida*. El va començar amb aquestes paraules:

«El dia 9 de maig de 1911 es constituïa, en una sessió solemne al Palau de la Generalitat, la primera Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, llavors anomenada Institut de la Llengua Catalana. Joan Maragall era entre els seus membres i assistí aquell dia a la sessió constituent. N'havia estat nomenat membre el 14 de febrer, juntament amb dos altres escriptors, Àngel Guimerà i Josep Carner, dos lingüistes, Antoni Maria Alcover i Pompeu Fabra, un hel·lenista, Lluís Segalà, i un biblista, Frederic Clascar.»

Es refereix més endavant a la semblança de Maragall que l'Institut havia encarregat a Nicolau l'any 1961, en ocasió del cinquantenari de la mort del poeta i que fou llegida en el Ple de 27 d'abril. Miralles qualifica així aquesta semblança, escrita des de l'exili: «Essencial, necessària contra la repressió i l'amenaça de l'oblit. Escrita com un **deure**, provant de continuar el que havia estat salvatgement estroncat, i amb voluntat de futur.»

Miralles ja s'havia ocupat de Segalà, professor de Nicolau. Ara era l'hora d'ocupar-se de Maragall, de qui Nicolau va ocupar la vacant. Era l'hora d'ocupar-se de Maragall a l'Institut, com ja havia fet a la universitat, amb seminaris sobre la *Nausica* i els *Himnes homèrics*, per exemple. El Maragall de l'Institut era, però, el Maragall del darrer any de la seva vida.

En aquest punt de la meua intervenció, seria el moment d'evocar altres fidelitats de Miralles que tenen un protagonisme en aquest discurs: Carles Riba, és clar, però també Eduard Valentí Fiol o Joaquim Molas. Però no serà el cas, per diversos motius, entre els quals el més visible és el del temps de què dispo.

La citació maragalliana que Miralles va escollir per donar títol al seu discurs prové d'una carta del poeta a Josep Pijoan del 27 de maig de 1911, en la qual Maragall manifesta al seu interlocutor que a l'Institut es troba «un xic exòtic i desorientat; però, en fi, hi acudiré amb bona voluntat, mentre no acabi de desenganyar-me de la seva eficàcia». Un mes més tard, Maragall escrivia a Lluís Lluís sobre l'Institut: «És una institució molt sèria i de treball, i molt considerada ja a l'estranger; però no sé si és cosa del meu esperit poc disciplinat; però no hi ha més, s'ha de fer lo que es puga.»

Miralles analitza els mesos anteriors a la mort de Maragall i les seves ocupacions: la versió en vers dels *Himnes homèrics*, tornar a escriure articles per al *Diario de Barcelona* i «ser útil» a l'Institut, perquè l'han fet membre de la Secció Filològica.

S'entreté, entre d'altres aspectes, en l'escrit que Maragall va adreçar a l'alcalde de Barcelona per exposar-li que la ciutat necessitava una biblioteca. Miralles entén que Maragall parlava en nom de l'Institut i fa aquesta valoració:

«Aquest text presenta l'Institut com **una obra de fe, de redreç**, i declara el compromís que assumeix amb els joves; la ciutat ha de posar-hi “voluntat” i mostrar la seva “virtut”, la “il·lusió” amb què ha de respondre a la “nova vocació” dels seus joves. Hi és evident que vol aconseguir una resposta positiva, que cerca l'asso-

liment d'allò que és demanat. Però també que Maragall hi raona per l'Institut en termes diguem-ne espirituals: ètics i culturals més que no directament polítics. Exposa una raó en profunditat: algun cop s'ha pogut assenyalar justament que la ciutat no s'ha compromès amb la cultura; **l'Institut té fe** que això no torni a passar ara, i la ciutat ha de correspondre a la vocació dels joves científics i estudiosos de la necessitat dels quals d'una gran Biblioteca es fa portaveu l'Institut. Si la ciutat no ho feia, que no pugui dir davant la història que no n'ha estat advertida de les conseqüències.» (14)

I afegeix encara:

«Maragall està instal·lat en un anhel de puresa que, en l'àmbit de la poesia, va mirant d'acomplir amb l'intent de posar en català els *Himnes*.» (14)

Maragall va morir el 20 de desembre de 1911. Miralles acaba així el seu discurs sobre el poeta:

«No sé si el 24 de novembre va ser l'últim dia que va sortir de casa. Però aquell dia va anar a l'Institut, doncs. I l'Institut, mort ell, va publicar els seus *Himnes homèrics*. Una obra que segella definitivament l'intent de Maragall de millorar la seva llengua poètica amb un viatge atent i enlluernador a les deus de la poesia occidental, i que continua l'aventura de la *Nausica*, d'una banda, i que, d'altra banda, és l'aportació de Maragall al projecte de l'Institut, al qual s'havia incorporat, aquella primavera, amb entusiasme i dedicació, tot i trobar-s'hi “un xic exòtic i desorientat”. El Maragall que s'hi incorporava se sentia en plenitud interior, tenia les idees clares i no volia deixar-se endur pel concret sinó només pels projectes de **fe**, ideals. M'agradaria haver documentat que, tot i el seu aïllament, Maragall trobà forces per a comprometre's amb fe —amb la fe dels seus articles d'aleshores, vull dir— en el **projecte de l'Institut**.» (30)

El 24 de desembre de 2011, en el cinquantè aniversari de la mort de Nicolau, l'Institut va voler retre-li homenatge, des de la vicepresidència que en aquells moments vaig tenir l'honor d'exercir, i ho vam fer amb dues activitats: una conferència de Miralles sobre Nicolau pronunciada davant del Ple el dia 19 de desembre i una petita exposició que va poder ser visitada des d'aquell dia fins al mes de març de 2012 a la llavors anomenada «sala de membres», que va encetar una sèrie de quatre, segons m'és grat de recordar.

Aquell dia de desembre, se'l veia content enllaçant les seves fidelitats, una rere l'altra, perquè aquell any 2011 en què es commemorava el centenari de la mort de Maragall, ell, Miralles, havia pogut recordar Nicolau davant del Ple, cinquanta anys després de la seva mort, i també que feia cinquanta anys que davant del Ple s'havia evocat Maragall amb un text de Nicolau, escrit des de Mèxic, pocs mesos abans de morir. I va afegir:

«Nicolau no va ser un mal lector de poesia. Va ser això sí un lector fet a la seva. Maragall és clarament un seu poeta, potser *el seu poeta*.» (4)

«Nicolau va practicar sempre la *pietas*, el record i la reconeixença, envers els mestres. Entenia que, en **la refundació de la cultura del país a l'entorn de la llengua**, pel que feia a la filologia i a la història literària, a la literatura i a la filosofia, existia una tradició, no gens menyspreable, que calia recuperar en català i per al català. [...]

»També en política, en economia i filosofia practicava aquest reconeixement dels mestres i dels amics. Amb el mateix esperit crític, amb una lucidesa, sovint, no incompatible amb la passió, amb l'impuls cap amunt que admirava en Maragall.

»A cent anys de la seva tesi i a cinquanta de la seva evocació de Maragall retem avui homenatge, a cinquanta anys de la seva mort a l'exili, a un dels grans intel·lectuals del segle xx, humanista i polític, lluitador tenaç per la llibertat i la justícia. President i membres de l'Institut, honor a Lluís Nicolau d'Olwer.» (5)

Carles Miralles també va tenir cura de revisar, aplegar i distribuir els materials per a l'exposició esmentada suara, documents personals, imatges i publicacions de Nicolau, en quatre blocs: «Estudis sobre Menandre», «El Congrés Internacional de la Llengua Catalana», «La publicació d'*El pont de la mar blava* i *La lliçó de la dictadura*» i «La seva participació a l'IEC i a la Unió Acadèmica Internacional».

Durant aquells tres primers mesos de l'any 2012 vam tenir fixada a la paret de l'exposició aquella frase de Nicolau que Miralles va triar, no només per presidir l'exposició, sinó per titular el seu discurs d'aquell ja llunyà any 1995: «Servir el comú quan l'hora arriba és llei de tota democràcia».

Miralles va explicar així aquesta frase en el seu discurs davant el Ple, abans d'inaugurar i visitar l'exposició guiats per ell mateix:

«Aquí tot és en efecte programàtic: *servir*, pel que significa i perquè és un infinitiu impersonal, gnòmic; el complement d'aquest verb, *el comú*, perquè Nicolau tria una manera antiga de dir el país, la gent d'una comunitat, el poble, no compromesa amb cap forma ni sistema de govern, però que implica la solidaritat, la igualtat, el que tots tenim en comú amb tothom: des del τὸ κοινόν dels grecs fins al *bonum commune* dels moderns; *llei de tota democràcia*, el predicat nominal, perquè és la responsabilitat de servir, la disponibilitat per exercir-la, que esdevé norma indefugible de l'exercici del govern (-νομία), que rau en el poble (δημο-); i, encara, *quan l'hora arriba*, que és un incís temporal, també condicional, perquè **servir el comú** no és per a Nicolau una tècnica, un ofici, sinó una **obligació individual, de cada ciutadà, en una comunitat democràtica o per tal d'instaurar-la, aquesta democràcia.**»

Tot era programàtic també en els discursos de Miralles a l'Institut. I en les paraules de Miralles sobre Nicolau. Quan Miralles afirma de Nicolau a la presentació que prologa la segona edició de *Caliu* que va ser «Un intel·lectual que va viure articulant la seva vida amb la de la comunitat a la qual pertanyia» (viii) o quan assevera que «*Caliu* és una mostra, construïda amb escrits de més d'una època, de la

vella fe en l'escriptura contra l'oblit» (VIII), ens està parlant d'ell mateix, sospito, o de la imatge que voldria deixar ell mateix i els seus escrits.

L'any 2012, com deia a l'inici de la meua intervenció, vam anar a París a commemorar el centenari de la Secció Filològica. Els temps començaven a canviar al nostre país. Miralles hi va parlar de «Llengua, política i cultura», potser perquè juntament amb Nicolau també entenia **«la refundació de la cultura del país a l'entorn de la llengua»**. Va acabar el seu discurs amb aquestes paraules:

«La generació noucentista va prendre París com a centre d'irradiació europea de la cultura catalana. L'acollença que hi rebé d'entrada —en l'àmbit del que era llavors la cultura— va encoratjar els intel·lectuals catalans d'aleshores a construir amb esforç i amb èxit una cultura literària, entre les millors del segle xx, que Europa no ha reconegut ni ha assimilat. Tants d'anys després, des de París, podem reclamar a Europa que la llengua i la cultura catalana puguin ajudar al plantejament general d'una crisi profunda, segurament decisiva, en les llengües de tots i en la cultura comuna. Només podem plantejar la situació de la nostra llengua des de la comuna situació cultural. I això pot ajudar a pensar i comprendre aquesta situació cultural comuna. Però hem de tenir veu. La nostra especificitat ha de ser reconeguda i assimilada. Cal que els europeus —tots, els espanyols inclosos— reconeixin la veu dels catalans tal com és, la nostra llengua, entre les veus que han construït la cultura europea, i que l'acceptin i la reivindicuin entre les que continuaran construint-la.»

La Presidència de l'Institut encarregà a Carles Miralles el discurs patriòtic del dia 11 de setembre de l'any 2013, una tradició que havíem encetat l'any anterior. Carles Miralles va titular el seu discurs «Virtut de la paraula, virtut de la poesia». Miralles havia acceptat que el seu servei al país passava per la paraula, per la poesia.

«Reconeguem a la paraula la seva virtut, renovellada en el món d'ara. Les coses, continua essent necessari que les paraules les diguin i la poesia en reveli la totalitat, l'altra cara que les renova. Continua essent necessari i és ara, més que mai, necessari. Ara i aquí, han estat els poetes que ens han salvat els mots, com deia Espriu que era el sentit i el destí de la poesia. I la poesia, hem de voler que ens guiï cap al futur, cap a un món que, obert a les descobertes i aplicacions tecnològiques, tingui sempre present que també el futur, com el passat, serà i va ser construït amb les paraules de tots, enraonant. Ai de la terra que no sàpiga honorar, venia a dir Eliot, les paraules de tots que han dit i que diran els seus poetes; reconèixer-les seves, de tothom. Contra les paraules interessades, parcials, que no mou la recerca de la veritat, la paraula i la lluna dels poetes ens il·luminin sempre, conscients nosaltres de la raó que hi ha en l'ús i en la transformació dels mots i de les seves combinacions, a voltes desesperades però sempre amb l'objectiu de realitzar, com deia romànticament Maragall, la virtut tot just encetada, encara inconeguda, de la poesia.» (7)

Miralles va excel·lir en els estudis literaris, clàssics o catalans, i va «servir el comú» amb la seva paraula, la seva poesia.

MARIÀNGELA VILALLONGA
Secció Filològica

BIBLIOGRAFIA

- MIRALLES, Carles. «“Servir el comú quan l’hora arriba és llei de tota democràcia”: aproximació a l’humanisme de Lluís Nicolau d’Olwer». A: *Memòria: curs 1995-1996*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 1997, p. 75-80.
- *Lluís Nicolau d’Olwer: Semblança biogràfica: Conferència pronunciada davant el Ple per Carles Miralles i Solà i Manuel Mundó i Marcet el dia 20 de desembre de 1995*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2000. (Semblances Biogràfiques; 12)
- [«Vaig tractar el senyor Aramon, intermitentment, durant molts anys. Des del 1964 fins que deixà d’assistir...»]. A: *Ramon Aramon i Serra: Sessió en memòria: Sala Prat de la Riba, 30 d’octubre de 2000*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2001. (Semblances Biogràfiques; 20), p. 31-34. [Presentacions de Manuel Castellet i Joan A. Argenter]
- *Lluís Segalà i Estalella: Semblança biogràfica: Conferència pronunciada davant el Ple per Carles Miralles i Solà el dia 22 d’octubre de 2001*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2002. (Semblances Biogràfiques; 25) [Duu com a annex la nota necrològica de Lluís Segalà escrita arran de la seva mort (1938) per Ramon Aramon i Serra]
- *Candidatura a la Presidència de l’Institut d’Estudis Catalans*. Juny 2002. [Inèdit]
- «Un xic exòtic i desorientat»: *Semblança de Joan Maragall l’últim any de la seva vida: Conferència pronunciada davant el Ple per Carles Miralles i Solà el dia 13 de desembre de 2004*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2005-2011. (Semblances Biogràfiques; 38)
- *Nicolau d’Olwer: Conferència pronunciada en el Ple de l’IEC el 19 de desembre de 2011*. 2011. [Inèdit]
- «Cap al futur, sense oblidar». A: NICOLAU D’OLWER, Lluís. *Caliu: Records de mestres i amics*. Barcelona: Edicions 62, 2012, p. VII-XIV. [Presentació]
- «Llengua, política i cultura». *Les conférences du SEC. Catalonia* [en línia] [Université Paris-Sorbonne], núm. 11 (2n semestre 2012). <<http://www.crimic.paris-sorbonne.fr/publication-crimic/catalonia-11/>>. [Directora de la publicació Mònica Güell]
- «Virtut de la paraula, virtut de la poesia». A: *Onze de Setembre: Discursos commemoratius (2012-2015)*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2016, p. 21-28.
- SOLER, ROSA; MIRET, Eulàlia. *Inventari de l’arxiu Lluís Nicolau d’Olwer*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 1995. [Presentació de Montserrat Vilà]